ЖЕР РЕСУРСТАРЫН ҰТЫМДЫ ПАЙДАЛАРУДЫ КЕШЕНДІ ЗЕРТТЕУ

4 - дәріс

Қытай Халық Республикасында жер ресурстарын ұтымды пайдаланудың кешенді тәсілі

г.ғ.д., профессор Аскарова М. А.

Мақсаты:

📌 Қытай Халық Республикасының жер ресурстарын басқарудағы тәжірибесін зерттеу және оны Қазақстан жағдайында бейімдеу мүмкіндіктерін қарастыру.

📝Жоспары:

1. ҚХР жер ресурстарын басқарудың құқықтық негіздері
2. Жердің негізгі санаттары және мақсатты пайдалану түрлері
3. Бас жоспарлар және мониторинг жүйесі
4. Ауылшаруашылық жерлерін қорғау шаралары
5. Мемлекеттік бақылау және жер инспекциясы

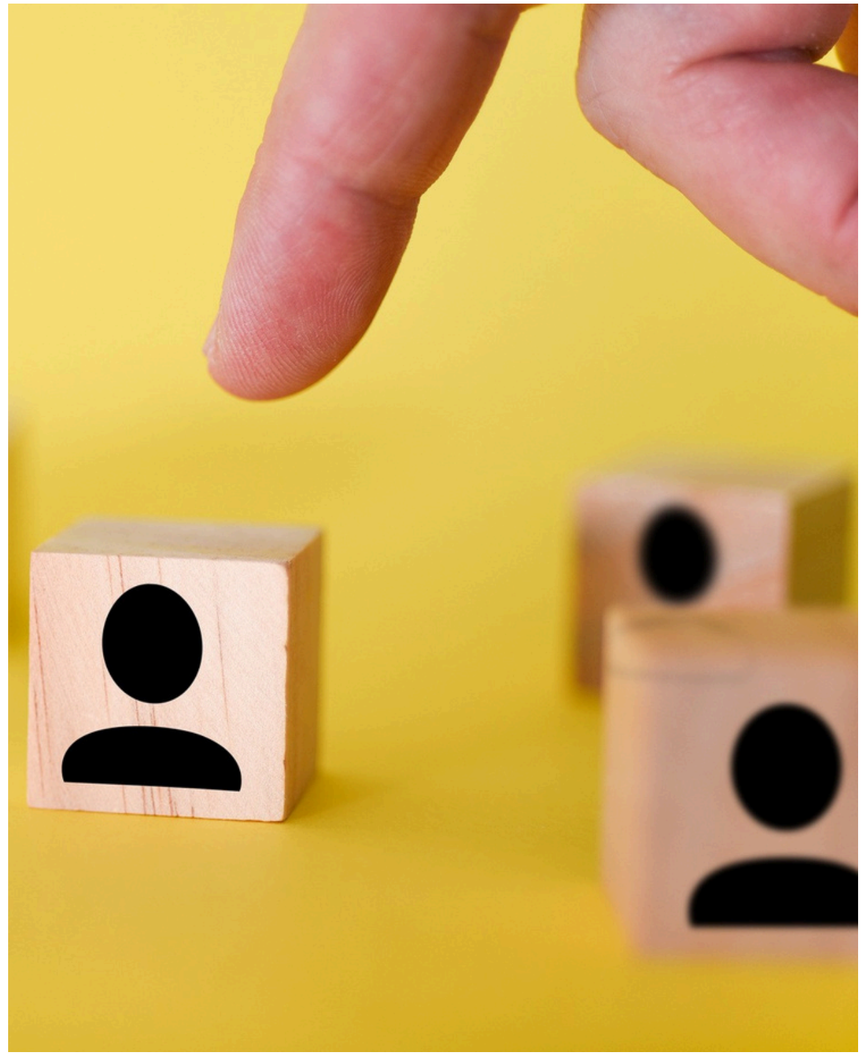

Жерді басқару туралы заң:

Жерді басқару туралы заң 1998 жылы қабылданып, 1999 жылы күшіне енді. Оның мақсаты — жерді пайдалану барысын бақылауды күшейту, егістік жерлерді қорғау, жерді заңсыз иемденудің алдын алу және ресурстарды ұтымды пайдалану. Заң қоғам мен ел экономикасының тұрақты дамуына бағытталған.

📎 Заңның негізгі міндеттері:

Бұл заң аясында барлық деңгейдегі билік органдары жерді пайдалану жөніндегі бас жоспарларды әзірлейді. Олар белгіленген нормалардың орындалуын бақылауға, жерді заңсыз пайдаланудың алдын алуға және жер ресурстарын қалпына келтіру мен жақсартуға міндетті. Осылайша, жерді басқару қатаң мемлекеттік бақылау мен бірыңғай жоспарлау жүйесіне негізделеді.

Жер санаттары

(Қытайда жердің 3 санаты белгіленген)

🌾 **Ауыл шаруашылығы жерлері** — егістік алқаптар, шабындықтар, су қоймалары және аквакультура аймақтары.

🏗️ **Құрылыстық жерлер** — тұрғын үй, өнеркәсіптік және көлік нысандарына арналған аумақтар.

🌍 **Басқа жерлер** — ауыл шаруашылығына немесе құрылысқа пайдаланылмайтын аумақтар.
Негізгі қағида — әрбір санаттың нысаналы мақсатын қатаң сақтау.

ҚХР Жер ресурстары министрлігі:

Заңды іске асыру мақсатында 1998 жылы Қытай Халық Республикасының Жер ресурстары министрлігі құрылды. Ол Қытай Мемлекеттік кеңесіне бағынады және елдің барлық жерлерін, жер қойнауын, су және жылжымайтын мүлік нысандарын біріктіріп басқаруға жауап береді. Министрлік жер ресурстарын тиімді пайдалану мен қорғау саясатының орындалуын бақылайды.

📋Жер ресурстарын басқару құрылымы:

Басқару жүйесі елдің әкімшілік бөлінісіне сәйкес тік иерархиялық құрылымға ие. Әрбір басқару деңгейі заңнаманың орындалуын, жер кадастрын жүргізуді және бақылауды қамтамасыз етеді. Бұл жүйе ел аумағында бірыңғай тәртіп пен қатаң есептілікті сақтауға бағытталған.

Министрліктің функциялары

Бағыттары	Мазмұны
Заңнама	Жер қатынастарын реттеу жөніндегі актілерді әзірлеу және қабылдау
Жоспарлау	Жерді пайдалану жөніндегі бас және арнайы жоспарларды жасау
Бақылау	Заңнаманың сақталуын және жердің нысаналы пайдаланылуын қадағалау
Кадастр	Жер кадастрын жүргізу, құқықтарды тіркеу, бағалау және есепке алу
Қорғау	Ауыл шаруашылығы жерлерін сақтау және жер пайдаланушылардың құқықтарын қамтамасыз ету

🗃️ Мамандар мен ұйымдар:

Жер ресурстарын басқару саласында шамамен 200 мың маман жұмыс істейді. Жүйеге 6 мыңнан астам ұйым кіреді: жерге орналастыру, межелеу, жылжымайтын мүлік институттары және басқа да қызмет көрсетуші мекемелер. Олар ақылы қызметтер атқарады, оның ішінде кадастрлық жұмыстар мен құқықтарды тіркеу де бар.

Генералдық (бас) жер пайдалану жоспарлары:

Жоспарлау елдің экономикалық және әлеуметтік мақсаттарына негізделіп жүргізіледі. Бас жоспарлар барлық деңгейдегі билік органдары мен жер пайдаланушылар үшін **міндетті** болып табылады.

Жоспарлаудың қағидаттары:

- ауыл шаруашылығы жерлерін сақтау;
- игерілген және пайдаланылмай жатқан теңгерімін сақтау;
- табиғи ортаны қорғау.

Жоспарлау кешенді сипатта жүргізіледі және **мемлекет, қоғам мен табиғаттың мүдделерін үйлестіреді.**

🖨️ Жер статистикасы және мониторинг:

Қытайда мемлекеттік жер статистикасы жүйесі құрылған.

Бұл жүйе жер ресурстары мен статистика департаменттерінің бірлескен жұмысын, деректерді тұрақты жаңартуды және есептердің жариялануын қамтиды.

Рационалды жер пайдаланудың критерийлері:

Қытай қалаларында жерді тиімді пайдалану өлшемдері мыналарды қамтиды:

🌆 Жоғары тығыздықта құрылыс жүргізу кезінде ең аз жер алаңын пайдалану;

⚖️ Салалар аумағы мен олардың экономикадағы үлесінің тепе-теңдігін сақтау;

🌿 Қалалық аумақтарды жоғары тиімді салалар үшін басым пайдалану.

Бұл қағидалар қалалардың теңгерімді және тұрақты дамуын қамтамасыз етеді.

Бірыңғай жылжымайтын мүлік кадастры:

Қытайда бірыңғай жылжымайтын мүлік кадастры қолданылады, ол елдің барлық жерлерін қамтиды.

Кадастрлық орталықтар жер пайдалану құқықтарын тіркеуді, пайдалану барысын бақылауды және жер жағдайын мониторингтеуді жүзеге асырады.

📍 Бақылау, жауапкершілік және санкциялар:

Жер заңнамасының орындалуын жер инспекторлары қадағалайды. Олар құжаттарды талап етуге, учаскелерді тексеруге және заңсыз құрылысты тоқтатуға құқылы.

Бұзушылықтар үшін қатаң шаралар көзделген:

- айыппұл салу,
- заңсыз құрылыстарды бұзу,
- жер пайдалану құқығын тоқтату,
- қажет болған жағдайда қылмыстық жауапкершілікке тарту.

Қорытынды:

Қытайдың жер пайдалану жүйесі құқықтық реттеу, қатаң бақылау, ашықтық және қоғамның қатысуын біріктіреді.
Бұл кешенді тәсіл жер ресурстарын тиімді басқарудың тұрақты моделін қалыптастырып, табиғи әлеуетті сақтай отырып, ел экономикасының қарқынды дамуына жағдай жасады.

Бақылау сұрақтары:

1. Қытайдағы жер ресурстарын басқарудың құқықтық негіздері қандай?
2. Жердің негізгі санаттарын және олардың нысаналы мақсатын атаңыз.
3. Қытайда бас жоспарлар мен жер мониторингінің рөлі қандай?
4. Ауыл шаруашылығы жерлерін қорғау мен пайдаланудың құқықтық тетіктерін сипаттаңыз.
5. Қытай тәжірибесін Қазақстан жағдайында қолданудың артықшылықтары қандай?

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. ҚХР-дың Жерді басқару туралы заңы, 1998.
2. FAO. Land Governance in China: Legal Framework and Institutional Practices. — Rome, 2020.
3. Liu, Y., Li, Y. Transformation of Land Use in China. — Springer, 2017.
4. OECD. Urbanisation and Land Use Policy in China. — Paris, 2019.
5. UNEP. Integrated Land Management and Environmental Policy in East Asia. — Nairobi, 2022.